

— ADIMEN —

GOITARREN —

BEREZITASUNA

Ludi-zear nioa ikusmiñ,egarbera egoz ... Erletxo loretik-lore bezela,lurretik ortzira,eguzkitik illargira,eztia asegarriren billa... Izaki loreetan Jaunak ixuri duan esku zabaltasuna xurgatu naiaz ... Bañan lurkoiak ezin ase naute. Berne-giroak aitziañ aidatzen nau ta ... ustekabeen gizonarengan erkitzen zaizkit lasaiki ikusmin-egoak ... Orra lurbira erregea,adimendun aberats okitua,Jaungoiko emakorraren ixpilu bizia. Zeru-jauregitik jaulkitako bitxi-kutxa,gogo-adimena jabea.

Gizon aberaski onen aztertetan asetzen du zearo ene barne-miña. Or tinkatu nai nuke gaurko ikus-misketa,ega ukaldi batean adimen altsuetaraño igo nadin ta berezitasun oieza-bidez,Jaunaren gizonarekiko oparotasuna ezti goxo bailitza miaztu dezadan.

Gauza oroetan besela,emen ere izan-mallazko gorako zurubia daskugu. ~~Es da izanlan onen xedea bakanki igotzea, bañan orpoak sendotzeko adimen arrunta-xume izatezgoberrian atseden artuko degu, oldaykiago adimen goitarren aberria eldu gaitzez. An erakiko degu, aldegunean, gure egotza malkar aietako bistatzen berri jakinaz. Eta Jaunaren esku-zabaltasuna bereziki oietan esur-namitu ikusirik,bere elburu ta lenaia barneta geseake.~~

Adimena-Ikurkizuna

Gizonaren gogo-iturritiko ur-xirri-pa edo almen gogozkoa da adimena. "Berezko adi-gaia lurkoietako izabaita du lenen eta ezaupide onek eskutik darama Jaungoikoarenganaño"(1). Bere bete bearra, oarmenak oparo daskeinkion argaiak lantzean datza. Onela zentzu gaiak landuaz, gogai orotikor arnaria berez dakarki adimen zugaitzak. Bañan ez uste adabaki edo eraskin antzo ditsaskiola emaitz au. Egipen bizi, barnekoiaren indarrez damaigu adimenak gogai igallia, bañan beti oarkin edo zentzumen agintzapean.

Zentzu-azaupide zear diarduaz, irudiki ta oarkiak artuaz lurkoi patsa kentzen die adimen tolarean... Baserritar izkera agirituko dizut; zentzu-malla goitik dagerkigu adimena, bañan emen tinkatu bearna du bere orpoa. Tolareak sagarra bezela, oargaiak artuaz, adimen zur-esian ertsiki estutzen ditu ta ortarako duan indar bereziakin lurkoi kutsua ezabatu... gogai biurtuaz. Gañera orokor eta beartasun txertu dizdiratsua damaie. Baitetsi dezagun bada jakintsuen esakera, ez dago adimenean, oarmen seme izan ez danik.

Adimena, dio Mercier'ek, egige edo alezko mena da (intellectus potentialis) ta beste landako bultzakai zirraratzailea bear du adi-lanerako suspertu dedin. Adimen egikor eta egigea berez langilleak dira, egipenaren urreneko erro ta oñarri, bañan bata bakarrik konpondu diteken bitartean, besteak landako osakai bat bear du lanerako itzarri dedin. Bigarrenaren lagun bearrezkoa, bera errailetan zentzubidez irartzen dan eraki adigaia da. Bi arazki egilleak damaiote almen egigeari lanerako erreztasuna, alkarren leian ustartuaz: irudimen eta indar bakantzalle ezgaitsuak (intellectus activus).

Adilan-zurubia

"Ezaupide arazoa aztertzen badegu, izakia idoroko degu bere euskai erabakitzaile antzo ta bera gabe egipena berez urtuaz deusik ez dakur. Adikizuna buru egipen eta aurkezki edo landakiaren alkarpidetzea da" (2). Eta Mercier'ek: "gogapenaren buru lan guztia bikoitz onen alkartu erazian datza ta ortan diardu adierroen (principia) gidaritzapean".

Oarki bidez datozte gogaiak, bañan oarki ta irudikiak ez dira adimen aidatzalle sollik; adi-iñarkunean bidezko

arazki antzo diardute. Oarkizuna erne bezin laister adimen langillea dager oar-irudikia argituaz ta eraki irarria, adimen egigean josiaz. Antzaldaketa onek adimen egigearen erraiak naroki gaztetzen ditu ta arnari bikain bat damaigu: verbum mentis - eraki agiritua - gogaia-.

Berriz diogu, bada, eskolastika guztiakin : Zentzu ezaupide ta adikizuna kidekoak dirala bere lankeran ta bateko osagalluak bestean ere idorotzen dirala, malla ez berdiñean izan arren. Eta Toma deunarekin: "Bada adimenean indar berezi bat intellectus agens deritzaiona ta irudikia zearo argi-aldatuaz gogo biur arazten duana" (3). Onela damaigu, une berean gogai emaitza.

Adi-mailla. Ezberdintasunaren zergatia.

Adi-arazoa lerrotua dago, zeatz ezpada ere. Idatz lanaren mamira urreratu gaitezen orain.

Arbi erein antzo ta azaletik sollik gizonaren izatankera ta adi-araua aztertzen badegu aurki dagiguke oztogure jakin miñean, bereza ta babai ugarienakin. Ezta argi bereziren bearrik gure arteko adimen ezberdintasuna eskuz ukitzeko. Badira erraldoi jatorrak, arrano antzo eguzki-izpi bidan zear goi aldera joaz, lañotza jaurerrian kokatzen diranak. Baita baldar iñotzoak ere arraxtaka tirri-tarra, lurrari ditsazkiotenak. Bata ta besteen adi-lanketan zerutik lurre-rañoko bitartea dute. Ala ere adi-gorputzeko soinkiak berdiñak dituzte zenbatean, naiz barrukoiaik naiz landakoiak. Nundi ko zipotza degu, bada, ezberdintasuna?

Alperrik. billatu naiko degu landako oarki ta irudikietan. Auek beren iza-baita bakarrik beginatatuaz, mami berdiñekoak dira noretzat eta zuretzat. Irudiki gaitan jakintsu ta baldarrak "zeru" berdiñean gaude, baña bateen ezaupidea besteen galaz-esi zear dijoa, dirdakin burnizko txinparta bailitz. Eztago, bada, irudikietan ziri onen oñarria. "Gañera, diago Balmes'ek, beste zerbait ez balitz bear, aulki gañean makurtuta, bere jabeak lurrean dagian lerro okerrari zirkinik gabe begira dagoan katuak, Newton edo Lagrange'eren kideko ezaupidea luke; auek bezin ondo ikusten bait du, baita iruditu ere begiak istean" (4).

Adimen sallean malkar-ibarren iturria, baita erbe^gtean ezin liteke jaio, orregatik geren barneko adikera arkai^ztzetik dariola esan bearko. Adimeneko adar bietan; egikor eta egige denez errotzen da sendoki gizonen ezberdintasuna ta buru-langille auzen giñean dagozke bere eskuean daurkez-^zkigun gogai emaitza.

Ziur eta garbi diago Derisi^zk: "Ez dala adimena izaki ta berekikoak bere errailetan sortarazten dituana, bai-^zta-landako gertakizun itxuraz jaurtiaz, egungo gogai zaleen lege^z. Baizik ostez izaki ta berekikoak adimen jaurgoen sar-^ztzen diaranak, egipenari erbotasun eta ikurra emanaz" (5). Ez naiz iritzi onen leikide. Soillik diot: Adimen olan sartzen diran gaikien aldakizuna, bere indarraren giñokoa izango da-^zla. "Jaungoikoagandik dator adimen argia". (6) Bañan ez dira ixpillu guztiak izaki artzalle berdiñak. Ezta adimen orok ere Jaingo iñartza batasun txortan gorpuztuaz, adimen lanari txin^z partaren jeikia irartzeko. Ain zuzen ere, gizon bakoitzak bere barnean du neurria ta ezarri zionak soillik aldatu le-^zzaioke izatezgoan.

Laburki: lur-azalari txillarra antzo josita dirau-^zten ipurtargiak goikalde irritsez burrukan biderdian ler-^zdagitenak eta jakintza gallurrean zerutar ozkirri-kilima^z atsartzen dutenak, alkarrekiko bitarte sustraia adi zugaitza^z ren bikaintasun edo aultasunean dute, zeru azpitik bakarrik^z aztertzeoan. Eta bizimen Iturriari so egiñaz beren naimen^z neurrigabeen.

Adimen goitarrak tasunki errotikoak.

Adimen goitarrak jakintza gallurrean gañez dagi-^zten izar ñiñriñirlariak dira. "Besteekin alkar-joan darama-^zten alderdia aztartu nai izatea, esango digu Balmes^z ek, Jain-^zko ezkutukiaren zergatia eskatzea da. Berak bait damaigu^z batzuei bestei ukatua" (7). Atxurtu dezagun ala ere, soro^z au al degun giñean.

Jakintsu izateko jokera ta ayurri orrekin jaio^z bear da, esan oi degu askotan. Ezin genezake ukatu adimen^z oien berezko gaitasun egokiena. Ala ere bekoki izardiz ur-^ztatu bearra izan zuten azia, errotu ta zildu zedin, atsanka

albetan elduaz mendi gallurrera. "Goi argiak, ikus-senak, Balmes'en aitorrez eztu kabirik alper-ontzian, ez diraki gogai sukarririk buruan ez badatza. Adimen argi ta ikuskizun-sena oitura ta legiñez lortzen dira"(8). Berezko zirri-bofo ariñean apaingarririk ederrena sortzen duan margolaria, ezta trebetasun ortara alper-aize babesean eldu, baizik diarkizun lor, nekagaitz bidez.

Jakintsu bekokia dizdira arazten duten tasunki errotikoak eta adi-zugaitzaren igali elduak ez dira zerutik ebia lez jetsiak. Buru-baratzako iñorkin biltzea bearrezkoa izan da liliturgia ninitu zedin; bide-zearreko eragozpide iñauzte arego, tontorreko ozkirria patxadatsu atsartzeko. Orain kiskalki daude zeru-galtzairuan, urtu-zorian. Amor-eman ezaren eta adi-leiaren ordain betea!

Trunditurik so dagigun une batean adimen auen eder tasun lilluragarriari, berekiko bitxiak banaka banaka jaulki eraziaz. Toma deunaren ardurapean lotuko gera bidexigor oni, bera bait degu lagunik zuzenena ta eskura xeeke damaizkigun adimen goitarren tasunkiak ikusiko ditugu.

A) Bakuntasuna.

Berezitasun onen mamia ikusteko, goazen bere sustrai ta iturrira, Jainkoarengana. Bera da egizko adi men bakarra, gizon-bideen bearrik ez duana. Gauza guztiak betiko une batean gofai eta gogai bakun bakarrean dazaguzki: izate-barnean (in sua essentia).

Emen datza ezauñide goikoena. Jainkoa daukagu artu bearra eredutzat, gizonen adi-lana neurtzekotan eta auen jokera ari begira txirbildu, eztago esan bearrik iturri alguztidun babes surrean daudenak izango dirala, ur garbiena daskeinkigutenak eta Jainko bakuntasun antz osatuagoa dutenak. Eztago arkaitz bertako ur-negarra baño aratz, gardenagorik.

Ain zuzen ere Jainko borondatez eta norbere alegiñez, adimen iturri babeseagokoak adibide bakun orren jabetza geiago dukete ta gogai gutxiagoen bearrean dirateke. Ori da adimen goitarrekin gertatzen dana. Jainko eskuaren ugaritasuna naro artu dutenez bakanak baño bikañagoak dira beren gogaiak. Gogai bakar batzuen zear eta goitar argi ba-

kunkor orren indarrez dakuste dena. Ez dute eragozpen aundirik beren ezaupidean. Aixa ta aideso gogo-uts bai lira aberki ezkutuetaraño ega dijoaz txepel ta txatxuak gure bal dakeriz lurrean diraugin bitartean.

B) Argitasuna.

Bakuntasun gallurrari muiñ eman ezker adimen goitarren erregetza osatua egon oi da. Onen mirabe ta menpekoak dira beste tasunki guztiak. Mendi ganetik ibar aldea zeatazki dakusgun antzo oiek beren jarleku altsuetik dakuste adi-lillurapean, jakin lardiko zulo ta zirrikurik ezkutuenak. Bergson'en itza arira ekarriaz: "gauza guzien iza-taupada sakona oartzen dutela" dasakegu. Eguzki zirtatzalle, gau illuneko illargi, ezkutuki askoren giltza oi dira. Orra argitasuna, bakuntzaren ondorio leñurutsua.

Beren egiñak aztertu besterik ez degu, argitasun leñuru-esian zurturik gelditzeko. Bañan gure kideko adimenak ezin dezakete ezagun argitza onen ondoa ta baliteke argia illuntasunez izentzea, ero jokaldi batean. Orixe bera diot gauza oroetako ezaupidetaz, ez bait gera denak aspil berdiñekoak, barkatu itza. Entzun Balmes'i: "Maiz gauza bat oroki begiratu bearrean, bertan bera uzten ditugu atal batzuek, garrantzi gutxieneko buztankiari elduaz. Edo dena batean dakusgunean ez gera oartzen alkargo ertsia dutela ta ori efortik kentzen badegu adi-etxegintzarik arrigarriena, txepelkeri burugabeen biurtuko dala" (9).

Adimen goitarrak bakarrik dira erru onen kutsu gabekoak. Goi-argiz ta ikusmen-senaz une batean dakuste dena. Eta lurbira guziko arrigarrikeri ederrenak ikuskizun-sen onexen semeak dira. Une bateko txinparta-pizten igalirik sonatsuenak dakarzki ta berealala lengo atsedan kabian gordetzen da. Besteak ez dakustena agirikoa zaie. "Eskein egiozute lerrobo (lerro biribil) bat. Bere begi sorgiña onni jostean biribilla, oñarri astindua aunditzen dijoa, egun txinta eguzki aurrean aña zabaldu ta edatu arte. Begira, zer argitsua besterik etzan. Geroxeago ortzia dizdiratsu dago urre ta zillar-mataz erraietan; ugolde sukoiak estaltzen dute zerualdea sortaldetik-sortaldera, egotik iparrera" (10)

Tasunki onen anai ta uztarri berekoa da azkartasun ta erreztasuna ere. Guztiak gorputz bateko soinkiak bezela dira ta giño berdiñean artzen dute bere zañetako bizimena. Izate berean batúrik argitasuna deritzaio alkargoa eratzen dute ta egiaren azterketan jarri oi dute bere agintea.

D) Batasun ta sendotasuna

Orainartekoak oroituaz errezkí sumatu genezake adimen goitarren batasun ta sendotasuna, tantaiaren burua besterik ez bait dira. Zuztar, gervia ikusi-berri zera.

Ez dute batasuna gogalpen estuaren emaitza, baizik oñarri batasun berezko arnaria. Ortik dator guztia, azaletik enbor, adar-ostro ta loreak antzo. Bere eskuan dago adimenerregetza ta berak sortarazten du gogai aberrian gudari-talde esigaitzena, menpekoen indartza guztia batuaz ta tasunki bakoitzari aburu ta xede baten jabe, elburu bakarren jarralle egiñaz. Ondorioak goitik mintzatzen zaizkigu.

Tasunki guztien esku-lana derizkit berriz sendotasuna. Ezin ditezke aiek bakarrik idoro, bata besten euskaiak izanaz. Alkarren leian damaiote jakin-orpotzari ondope sakon sendoa. Jakintza ta ezaupide orok bear dute oñarri arkaizkoa, aroaren burruka amorratuari ayer egiteko ta etsai purrukaturen alegiña uxatzeko. Orregatikan etziran murriz jokatu adimen goitarrak sendotasun onen billa, ezta amor-eman ere etxegintza saioan arkaitz gogor, bizi, zikoitz, amestua pilpiraz besarkatu arte. Eta orain zurrunbillo ta zirimol-erautzi zakarrak arralapada bildurgarria bere gain txirbildu arren ez dagite zirkiñik. Ludia ludi dan bitarteko dirake.

Oztopo batek galazten digu bidea, ustekabea. Zebait adimen altsuak egi-arkaitza oñarritzat artu bearrean, burupen aizetsuan eraiki zuten eta derriorrezkoa izanez, geroak arpegi asperkatzallea erakutsi bezin laister, oienak ezuan. Nola diteke? Entzun azkeneko aldiz Balmes'i: "Tamales ezta beti bear dana aurkitzen eta urduriegia da gizona gizaldien eskuetan uzteko berak eman nai luken asmakizunaren idorokundea. Aurkitzen ez badu azalixuratuko du ta egi zear ibilli bearrean buru-utsezko bideari ditsazkio. Buruauste ta mieketa bidez bere adimena zorabiatzen du ta azkenik,

gogalpen utsa zana galtzairuzko egia derizkio" (11). Egiak ez du bearketa aundirik izan oi orrelako txatxukeriak ezaren eta azkizunaren maiztar biurtzeko. Eztezu edestia begiztu besterik.

Jainko-xedea

Arazo erabakia ezta izango nerean, idazlan berak dadarkiana baizik. Ikusi dezunez adimen goitarrak gure malla goitik daude alderdi orotan. Iza-baita berdiñak bagera ere, berzitasun oni begira lau orritan gelditu besterik ez degu. Oi-azaren eta Jainko aburu goienekoen erdikide dirala, ao betear baitetsiaz. Ain zuzen ere, bete bear eta jainkotiar xede altsu baten jabe dira. Lurreratu diran ezkeren jo-muga izendatuaz dakarte bearrez ta ezin ditezke oroen jokera neurrian zenbatu.

Jaunaren egite oroetan lez, emen ere gurekiko esku-zabaltasuna dakuskegu. Gizon-ortzedi gau beltzean jarri ditu, illargi, izar eta eguzki izanaz, bere leñuru lurrintsuarekin gure bidexigor eta jarrai-tokiak argitu ditzaten. Gizon batzuen gaizkapena besteen eskuetan utzi duan lez, adie-gaietan ere alkarbearreko legea jarri digu ta adimen goitarrak dituzkegu gidari zuzenenank.

Joxe-Austin, Pasionistea
1^ogo urteko urtzilaria
Mellid (Coruña)

-
- 1) Summ.Theol. I,q.84,a.7 ad prim.; I,q.39,a.8.
 - 2) O.N.DERISI, Los fundamentos metafísicos del orden moral, (Madrid 1951),41 or.
 - 3) Summ.Theol. I,q.44,a.3 ad tert.
 - 4) J. BALMES, El Criterio (BAC Madrid 1948),623 or.
 - 5) O.N.DERISI, Los fundamentos...,43 or.
 - 6) Summ.Theol.III,q.5,a. 4 ad secundam
 - 7) J.BALMES,El Criterio...,654 or.
 - 8) J.BALMES, " ... ,655 "
 - 9) " " ... ,626 "
 - 10) " " ... ,621 "
 - 11) " " ... ,629 "
-

Erabili-itzak

Gogai orotikor=idea universalis
Lenen adi-erro=prima principia
Iza-baita=essentia
Eraki adigaiia=species intelligibilis
Eraki irarria=species impressa
Eraki agiritua=species expressa
Euskai erabakitzalle=sustentaculum determinans
Izaki=ens
Aurkezki=obiectum
Aidatzalle=excitans
Bidezko arazkia=causa instrumentalis
Egikor=agens
Egige=patiens dentale
Baita-landako gertakizun itzuraz=aicut phaenomenum trnascen-
Tasunki errotikoak=qualitates fundamentales
Gaitasuna=dispositio
Ikus-sena=inspiratio
Diarkizuna=labor continuus
Bakuntasuna=simplicitas
Lerroboa=circulus
Oñarri batasuna=fundamenti unitas

OARRA: Idatz-lan zorotik atera ezkerre itz auek beren indar guztia galde lezakete. Orregatik,otoi dagizuk,arren, bebe baratzen aztertu ditzazula.